

AZERBAYCAN DİLCİ, EDEBİYATÇI VE HALK BİLİMCİSİ PROF. DR. MUHARREM CAFERLİ

Nail TAN

Azerbaycan Millî İlimler Akademisi (AMEA) Nahçıvan Bölümü Güzel Sanatlar Dil ve Edebiyat Enstitüsü Folklor Şubesi Müdürü ve Nahçıvan Devlet Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Muharrem Caferli (Azerbaycan Türkçesiyle Meherrem Ceferli) kalp rahatsızlığının tedavisi için getirildiği Ankara’da, açık kalp ameliyatı geçirdiği özel hastanede 11 Şubat 2013 Pazartesi günü hayata gözlerini yumdu. Cenazesi 12 Şubat 2013 Salı günü memleketi Nahçıvan’a götürüldü. Ertesi gün, görevli bulunduğu AMEA Nahçıvan Bölümünde düzenlenen törenin ardından Kengerli’nin Hok köyü mezarlığında toprağa verildi.

Caferli, 1946 yılında Nahçıvan Özerk Cumhuriyeti Kengerli ilçesinin Hok köyünde doğdu. Babası Allahkulu Bey, annesi ise Sekine Hanım’dır.

Ortaokulu bitirdikten (1962) sonra, Bakü’deki Azerbaycan Devlet Pedagoji Üniversitesinin Azerbaycan Dili ve Edebiyatı Bölümünde yüksek öğrenimini tamamladı (1969). 1969-1970 yıllarında askerlik hizmetini yerine getirdi. Askerlik dönüşü 1971 yılında Nahçıvan Devlet Üniversitesinde görev alarak akademik çalışmalarına başladı. Azerbaycan’ın ünlü halk bilimcisi Memmedhüseyn Tehmasib tarafından yetiştirildi. *Osman Sarıvelli ve Şifahi Halk Yaraticılığı* konulu teziyle doktora öğrenimini tamamladı (1984). Üniversitesinin Tarih-Filoloji Fakültesinde tez danışmanlığı, öğretim üyeliği yaptı. 1989 yılında doçent unvanını aldı. 1993-1997 yılları arasında Tarih-Filoloji Fakültesi Dekanlığı, 1996-2003 yılları arasında da Yüksek Diploması Koleji Nahçıvan Bölümünde danışmanlık, öğretmenlik görevlerinde bulundu. 2003 yılında *Azerbaycan Muhabbet Destanlarının Poetikası* başlıklı teziyle profesörlüğe yükseldi. 2004 yılı başında AMEA Nahçıvan Bölümü Güzel Sanatlar (İnce Sanatlar) Dil ve Edebiyat Enstitüsü Folklor Şubesi Müdürlüğüne atandı.

Bu görevinin yanı sıra Nahçıvan Devlet Üniversitesi (NDU) Azerbaycan Edebiyatı Bölümünde ders verdi. Öldüğünde bu görevleri yürütmekteydi.

Azerbaycan halk edebiyatı alanındaki derleme ve araştırmalarıyla tanınmıştı. Azerbaycan, Türk Cumhuriyetleri ve Türkiye’de birçok halk kültürü, halk edebiyatı kongre ve sempozyumuna katılıp bildiriler sunmuştur.

1998 yılında Azerbaycan Yazarlar Birliğine üye kabul edildi. 2012 yılı sonunda Azerbaycan Millî İlimler Akademisi Haberleşme Üyeliğine aday gösterilmişti. Bilimsel çalışmaları Kızıl/Altın Kalem (2004) ve Türk Halkları Folkloruna Hizmet Ödülü (2011)’yle onurlandırılmıştır.

Ölümü üzerine, Nahçıvan’daki amiri, görevli olduğu enstitünün müdürü Akademik Prof. Dr. Ebülfez Amanoğlu’nun gönderdiği bilgiye göre, 2012 yılı itibarıyla otuz kadar kitabı ve yüz yetmiş bir makalesi yayımlanmıştır. Bazı kitapları Türkiye ve İran’da da basılmıştır.

Azerbaycan ve İran’da yayımlanan kitapları ilk baskı yıllarına göre şöyle sıralanabilir:

Osman Sarıvelli ve Âşık Yaratıcılığı (Bakü 1981), *Halka Bağlılık* (Bakü 1984), *Azerbaycan Folkloru Antologiyası/Nahçıvan Folkloru* (Grup Yayını, Bakü 1994), *Abdulla Sur ve Eserleri* (C. Kasımov’la, Bakü 1995), *Âli Mektepte/Yüksek Okulda Lirik Eserlerin Öğretilmesi ve Meseleleri* (Bakü 1996), *Azerbaycan Destan ve Nağüllerinde/Masallarında Fiziki Terbiye Meseleleri* (N. Orucaliyev’le, Bakü 1997), *Şiirimizin Koşa Kanadı* (Bakü 1999), *Muhabet Destanlarının Poetikası* (Bakü 2000), *Nurlu Ömürler I-II* (C. Hacıbeyli ve A. Hacıyev’le, Nahçıvan 2000,2003), *Âşık Nabat* (Nahçıvan 2001), *Destan ve Mif/Mit* (Bakü 2001, Tebriz 2006), *Azerbaycan Nağülleri/Masalları: Nahçıvan I* (R. Babayev’le, Bakü 2005), *Yol Gelir Ordubad’a* (R. Babayev’le Nahçıvan 2005), *Memmedhüseyn Tehmasib/Makaleler* (O. Aliyev’le, Bakü 2005), *Folklor ve Etnik Millî Şuur* (Bakü 2006), *Nahçıvan Folkloru* (R. Babayev’le, Bakü 2007), *Destan Yaratıcılığı* (Bakü 2007), *Söz Kervanı* (F. Caferova ile, Nahçıvan 2007), *Nahçıvan Bayatıları* (V. Fetullayev’le, Bakü 2009), *Azerbaycan Folkloru Antologiyası/Nahçıvan Folkloru I* (R. Babayev’le, Nahçıvan 2010), *Azerbaycan Folkloru Antologiyası/Nahçıvan Folkloru II* (R. Babayev ve Y. Seferov’la, Nahçıvan 2011), *Azerbaycan Destanlarının Strüktür Poetikası* (Bakü 2010), *Memmedhüseyn Tehmasib/Seçilmiş Eserleri I* (A. Hacılı ve E. Şükürlü ile, Bakü 2010), *Memmedhüseyn Tehmasib/Seçilmiş Eserleri II* (A. Hacılı ve E. Şükürlü ile, Bakü 2011), *Nahçıvan Nağülleri/Masalları* (Tebriz 2011).

Türkiye Türkçesine aktarılarak Ankara’da yayımlanan kitapları ise şunlardır: *Nahçıvan Folklor Materyalleri Esasında Folklor ve Etnik Millî Şuur* (Akt. Alpertunga Altaylı, Ankara 2007), *Aşk Konulu Azerbaycan Halk Hikâyelerinin Şiirsel Yapısı* (Akt. Mustafa Sever, Ankara 2010).

Caferli'nin Akademik Prof. Dr. Ebülfez Amanoğlu'nun gönderdiği bibliyografyadaki yüz yetmiş bir makalesinden bir bölümünü Türkologların dikkatine sunmakta yarar görmekteyiz. Bibliyografyada sayfa numaraları verilmemişlerinden biz de gösteremiyoruz.

“Âşık Sanatına Dair Şair Mülâhazaları”, *Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tetkikler*, Bakü 1981, IV. Kitap.

- “Osman Sarıvelli ve Folklor”, *AMEA Haberleri*, S 1, 1982.
- “Âşık Sanatının Tetkiki”, *Azerbaycan*, S 1-2, 1988.
- “Edebiyatşınalık Terimlerinde Sinonimlik Meselesine Dair”, *Azerbaycan Terminoloji Problemleri Konferansının Materyalleri*, Bakü 1988.
- “Bahtiyar Vahabzade Yaratıcılığında Halk Hikmetleriyle Münasebet”, *Nahçıvan Devlet Pedagoji Enstitüsü (DPI) X. İlmî Konferans Bildirileri*, Nahçıvan 1989.
- “Muhabbet Destanlarında Çoban Obrası”, *Nahçıvan Devlet Pedagoji Enstitüsü (DPI) XI. İlmî Konferans Bildirileri*, Nahçıvan 1990.
- “Muhabbet Destanlarında Karı Obrası”, *Nahçıvan Devlet Pedagoji Enstitüsü (DPI) XI. İlmî Konferans Bildirileri*, Nahçıvan 1990.
- “Şifahi Halk Edebiyatının Tedrisinde Radyo ve Televizyon Yayınlarının Rolü”, *Anasözü*, S 1, Bakü 1991.
- “Halk Edebiyatından İstifade”, *Kardaş Edebiyatlar*, S 25, Erzurum 1993.
- “Muhabbet Destanlarında Varislik”, *Anayurttan Atayurda Türk Dünyası*, S 4, Ankara 1993.
- “Memmed Araz ve Folklor”, *Makaleler Mecmuası*, Bakü 1993.
- “Hakk Âşığı, Varisler, Karılar, Keçeler”, *Azerbaycan*, S 1-3, Bakü 1994.
- “Hakk’a Tapan Âşıklar”, *Azerbaycan Folkloru Dergisi*, Bakü 1994.
- “Muhabbet Destanlarında Yardımcı Suretler”, *İpekyolu Halk Edebiyatı Sempozyumu Bildirileri*, Ankara 1995.
- “Hakk Âşığı Sınak Yollarında”, *Umay Günay Armağanı*, Ankara 1996.
- “Hanlıklar Devrinde Nahçıvan”, *Uluslararası Nahçıvan Tarihi'nin Sayfaları Sempozyumu Materyalleri*, Bakü 1996.
- “Muhabbet Destanlarında Güzellemeler”, *Varlık*, Tahran 1998.
- “Muhabbet Destanlarında Kitab-ı Dede Korkut Destanlarının Ananeleri”, *Nahçıvan Devlet Üniversitesi İlmî Eserleri*, S 2, Nahçıvan 1998.
- “Destan Şiirinin Poetik Strüktüsü”, *Filoloji Araştırmaları*, X. Kitap, Bakü 1999.

- “Muhabbet Destanlarında Menfi Obrazlar”, *Filoloji Araştırmaları*, X. Kitap, Bakü 1999.
- “Destan ve Mit: Ad Koyma Merasimi”, *Azerbaycan*, S 9, Bakü 1999.
- “Azerbaycan Muhabbet Destanları Poetik Strüktürünün Türk Destancılığı Bakımından Şematikası”, *Filoloji Araştırmaları*, S 11, Bakü 2000.
- “Sazın Kudreti”, *Azerbaycan*, S 5, Bakü 2000.
- “Destan, Poetik Sisteminde Üstadnamelerin Fonksiyonları”, *Tetkikler*, S I, Bakü 2000.
- “Destan Şiiri”, *Tetkikler*, S II, Bakü 2000.
- “Muhabbet Destanlarında Doğuş Motifleri”, *Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tetkikler*, XI. Kitap, Bakü 2000.
- “Muhabbet Destanlarının Obrazlar Sisteminde Dinamizm ve Statizm Problemi”, *NDU İlmî Eserleri*, S 7, Nahçıvan 2000.
- “Destan-Mit Münasebetlerinin Nazarî-İlmî Strüktürüne Dair”, *Filoloji Meseleleri*, III. Kitap, Bakü 2001.
- “Umumî Türk Destancılığı Esasında Azerbaycan Muhabbet Destanlarının Strüktürü”, *Azerbaycan Şifahi Halk Edebiyatına Dair Tetkikler*, XI. Kitap, Bakü 2002.
- “Millî Poeziyanın Evliyası Miskin Abdal”, *Azerbaycan*, S 9, Bakü 2002.
- “Kerem ile Aslı Destanının Mitolojik Motiflerine Dair”, *Dede Korkut*, S 4, Bakü 2003.
- “Destan ve Mit”, *Göyce Yazılar*, Tebriz 2004.
- “Nahçıvan Arazisinden Toplanmış Mitlerin Seciyesi”, *Folklor ve Etnografiya*, S 1, Bakü 2004.
- “Eshab-ı Kehf”, *Folklor ve Etnografiya*, S 2, Bakü 2004.
- “Folklorun Millî Düşüncenin İnkişafına Tesir İmkânları”, *II. Uluslararası Folklor Konferansının Materyalleri*, Bakü 2004.
- “Nahçıvan Folkloru ve Mekânî-Coğrafi Düşünce”, *III. Uluslararası Folklor Konferansının Materyalleri*, Bakü 2005.
- “Sözlerde Yaşayan Tarih”, *Dede Korkut*, S 3, Bakü 2005.
- “Üzeyir Hacıbeyli'nin Folklorşinaslık Görüşleri/Âşık Sanatına Bakış”, *NDU Haberleri*, S 3, Nahçıvan 2005.
- Azerbaycan Mevsim Merasimlerinin Mahallî-Etnografik Özellikleri”, *Folklor ve Etnografiya*, S 1, Bakü 2005.
- “Nuh'tan ve Mitten Başlayan Nahçıvan”, *Folklor ve Etnografiya* S 2, Bakü 2005.

- “Üstadnamelerde Manevi Değerler Sistemi”, *NDU Haberleri*, S 17, Nahçıvan 2005.
- “Hatıralardaki Prof. Abbas Zamanov”, “Körpü”, Tebriz 2005.
- “Reel ve İdeal Molla Nasreddin”, *NDU Haberleri*, S 2, Nahçıvan 2006.
- “Karacaoğlan Sehrinin Sakaoğlu Sayfası”, *İlmî Aktarışlar*, XIX. Kitap, Bakü 2006.
- “Gerçek ve İdeal Nasreddin Hoca”, *Uluslararası Akşehir Nasreddin Hoca Sempozyumu Bildirileri*, Konya 2005.
- “Halk Romanlarında Şiirin Yeri”, *AMEA Nahçıvan Bölümü Haberleri*, S 1, Nahçıvan 2007.
- “Nahçıvan Mitlerinin Poetikasına Dair”, *Ortak Türk Geçmişinden Ortak Türk Geleceğine V. Uluslararası Folklor Konferansının Materyalleri*, Bakü 2007.
- “Nahçıvan Folkloru”, *Dede Korkut*, S 3, Bakü 2007.
- “Nahçıvan Numuneleri Esasında Bayatıların Poetikası”, *İlmî Aktarışlar*, XXXI. Kitap, Bakü 2007.
- “Nağıl Muhiti”, *İlmî Aktarışlar*, XXXII. Kitap, Bakü 2007.
- “Türk Gülüş Medeniyetinin Roman Kodu”, *İlmî Aktarışlar*, S 1, Bakü 2008.
- “Azerbaycan Folklorşinaslık Tarihi ve Memmedhüseyn Tehmasib”, *AMEA Nahçıvan Bölümü Haberleri*, S 1, Nahçıvan 2008.
- “Kitab-ı Dede Korkut’ta Hacet Dileme Merasimi”, *AMEA Nahçıvan Bölümü Haberleri*, S 3, Nahçıvan 2008.
- “Nahçıvan Atasözleri Üzerine”, *Yol*, S 2, Ankara 2008.
- “Nevruz Bayramı, Mit ve Gerçeklik”, *İlmî Aktarışlar*, S 4., Bakü 2009.
- “Tarihî Şuurun Formalaşmasında Folklorun Rolü”, *Yol*, Ankara 2009.
- “Folklorumuza Yeni Bakış”, *Folklor ve Etnografiya*, S 4, Bakü 2009.
- “Millî Değerleri Zenginleştiren Dâhi”, *Avrasya Kurumu Sempozyum Bildirileri*, Ankara 2010.
- “Bayatıların Mana Âlemi ve Poetik Hususiyetleri”, *Avrasya Kurumu Sempozyum Bildirileri*, Ankara 2011.
- “Azerbaycan’da Köroğlu Destanı’nın Mitolojik Yönden Tetkiki Faaliyeti”, *Uluslararası Köroğlu Sempozyumu Bildirileri*, Bolu 2012.
- “Muhabbet Destanlarında Esas Motifler”, *Kültür Evreni*, S 11, Ankara 2012.

Son yıllarda onun, ülkesine yaptığı önemli bir hizmeti daha görüldü. Özel kitaplığında kırk yıl boyunca toplayıp koruduğu kitaplarından 10.000 kadarını görev yaptığı akademi, 6.000 kadarını Nahçıvan Devlet Üniversitesi, 4.000 kadarını Nahçıvan Özel Üniversitesi ve 2.000 kadarını da doğduğu Hok köyü kütüphanesine bağışladı.

İmaret Hanım'la evliliğinden Cavid ve Hüseyin adlarında iki oğlu ile Sekine ve Samire adlı kızları bulunmaktadır.

Nahçıvan'da, Bakü'de ve Türkiye'deki halk kültürü toplantılarında sık sık bir araya geldiğimiz, bilgi alışverişinde bulunduğumuz bir meslektaşımızdı. Birlikte, unutulmaz bir Tebriz yolculuğu yapmıştık. Kendisine Allah'tan rahmet, Azerbaycan ve Türk dünyasındaki meslektaşlarına başsağlığı diliyoruz. Ruhu şad olsun!